

Hej kammarmusiklyssnare i Lunds Kammarmusiksällskap!

Måndag 14 oktober spelar Ensemble Biedermeier på Magle konserthus kl. 19.00. Vi kommer få njuta av 1800-tals musik av syskonen Fanny och Felix Mendelssohn på tidstroga instrument. Så här presenterar sig Ensemble Biedermeier på sin hemsida:

Ensemble Biedermeier är en nybildad kammarmusikgrupp som består av några av Nordens främsta specialister inom tidig musik. Ensemblen har inriktat sig på romantisk musik på tidstroga instrument vilket gör den helt unik i Sverige. Hittills har många vant sig vid att höra tidstroga uppföranden av musik från barocken och klassicismen medan dessa framföranden är ovanliga av musik från den senare delen av historien. Detta vill Ensemble Biedermeier vara med och ändra på. Dessutom vill gruppen tänja på gränserna genom att även spela nyskriven konstmusik.

Ensemblen består av frilansmusiker med uppdrag både nationellt och internationellt. Till vardags arbetar de bland annat i Concerto Copenhagen (DK), Orchestra Kore (PL), Göteborg Baroque och deltar i festivaler runt om i Europa.

Violin:

Fredrik From
Karin Samuelsson
Julia Dagerfelt
Hannah Tibell

Viola:

Jesenka Balic Zunic
Rastko Rocnic

Cello:

Ingrid Andersson
Kjeld Steffensen

PROGRAM:

Fanny Mendelssohn Hensel (1805-1847) - Lied ohne worte op.6 nr. 3 "O Traum der Jugend, O Goldner Stern"
(arr för stråkar: D. Fjellström)

Fanny Mendelssohn Hensel - ur Stråkkvartett i Ess-dur: sats 2 och 3

Daniel Fjellström (1983) - Bergeslust (recomposed)

Paus

Felix Mendelssohn (1809-1847) - Stråkoktett i Ess-dur op. 20

Se verkbeskrivningar i medföljande bilaga!

Biljettkassan öppnar kl. 18.30 på Magle konserthus. **Biljettpreis** för medlemmar och studerande **120 kr**, för övriga **200 kr**. Ungdomar under 18 år går in gratis.

Du kan betala kontant eller med Swish. Du kan även förköpa biljett på Biljettbyrå vid Centralstationen, samt på nätet via www.ticketmaster.se (expeditionsavgift tillkommer).

Välkommen!
Styrelsen

Nästa spelafton måndag 11 november kommer en stråkkvintett från Thy Chamber Music Festival on Tour. Musiker och program syns på www.lkms.se

En programändring sker spelaftonen måndag 2 december: Anna Grevelius är tyvärr sjukskriven och ersätts av den engelska sopranen Kate Royal, tillsammans med pianisten Joseph Middleton. Det blir bl.a sånger av Debussy och Mahler, se www.lkms.se

Från: Helen Bergström helen.bergstrom.lund@gmail.com
Ämne: [Information från Lunds Kammarmusiksällskap] Lunds Kammarmusiksällskap
Datum: 10 oktober 2019 16:09
Till: infolista@lkms.se

Hej kammarmusiklyssnare i Lunds Kammarmusiksällskap!

Måndag 14 oktober spelar Ensemble Biedermeier på Magle konserthus kl. 19.00. Vi kommer få njuta av 1800-tals musik av syskonen Fanny och Felix Mendelssohn på tidstrogna instrument. Så här presenterar sig Ensemble Biedermeier på sin hemsida:

Ensemble Biedermeier är en nybildad kammarmusikgrupp som består av några av Nordens främsta specialister inom tidig musik. Ensemblen har inriktat sig på romantisk musik på tidstrogna instrument vilket gör den helt unik i Sverige. Hittills har många vant sig vid att höra tidstrogna uppföranden av musik från barocken och klassicismen medan dessa framföranden är ovanliga av musik från den senare delen av historien. Detta vill Ensemble Biedermeier vara med och ändra på. Dessutom vill gruppen tänja på gränserna genom att även spela nyskriven konstmusik.

Ensemblen består av frilansmusiker med uppdrag både nationellt och internationellt. Till vardags arbetar de bland annat i Concerto Copenhagen (DK), Orchestra Kore (PL), Göteborg Baroque och deltar i festivaler runt om i Europa.

Violin:

Fredrik From
Karin Samuelsson
Julia Dagerfelt
Hannah Tibell

Viola:

Jesenka Balic Zunic
Rastko Rocnic

Cello:

Ingrid Andersson
Kjeld Steffensen

PROGRAM:

Fanny Mendelssohn Hensel (1805-1847) - Lied ohne worte op.6 nr. 3 "O Traum der Jugend, O Goldner Stern" (arr för stråkar: D. Fjellström)

Fanny Mendelssohn Hensel - ur Stråkkvartett i Ess-dur: sats 2 och 3

Daniel Fjellström (1983) - Bergeslust (recomposed)

Paus

Felix Mendelssohn (1809-1847) - Stråkoktett i Ess-dur op. 20

Se verkbeskrivningar i medföljande bilaga!

Biljettkassan öppnar kl. 18.30 på Magle konserthus. **Biljettpris** för medlemmar och studerande **120 kr**, för övriga **200 kr**. Ungdomar under 18 år går in gratis.

Du kan betala kontant eller med Swish. Du kan även förköpa biljett på Biljettbyrån vid Centralstationen, samt på nätet via

www.ticketmaster.se (expeditionsavgift tillkommer).

Välkommen!
Styrelsen

Nästa spelafton måndag 11 november kommer en stråkkvintett från Thy Chamber Music Festival on Tour. Musiker och program syns på www.lkms.se

En programändring sker spelaftonen måndag 2 december: Anna Grevelius är tyvärr sjukskriven och ersätts av den engelska sopranen Kate Royal, tillsammans med pianisten Joseph Middleton. Det blir bl.a sånger av Debussy och Mahler, se www.lkms.se

Medlemsutskick
2 den 1...19.pdf

LKMS Infolista

Avanmälan: maila (tomt mail räcker) till infolista-leave@lkms.se

Bilaga till medlemsutskick inför spelafton med Ensemble Biedermeier den 14 oktober 2019 med kommentarer till några av verken som spelas.

Hensel, *O Traum der Jugend, O Goldner Stern*, op. 6:3

1846 skrev Hensel *Vier Lieder für das Pianoforte*, som gavs ut som op 6.

Daniel Fjellström har arrangerat stycket för ensemblen.

Hensel, *Italien* op. 8:3

1827 gav Felix Mendelssohn ut *12 Gesänge* op 8. Tre av dem var skrivna av Fanny, nr 2, 3 och 12 under åren 1824-25. Under ett besök i London 1842 besökte Felix drottning Victoria och prins Albert i Buckingham Palace. När han i drottningens noter hittade op 8 bad han drottningen välja en av sångerna att sjunga. Hon valde nr 3, Italien, som hon sjöng med Felix vid pianot. Han kände sig då tvungen att avslöja att det var Fanny som var tonsättaren liksom att svälja stoltheten och be henne sjunga även en av hans egna.¹

Daniel Fjellström har arrangerat stycket för ensemblen.

Kvällens ensemble framför de två mellansatserna av Hensels stråkkvartett .

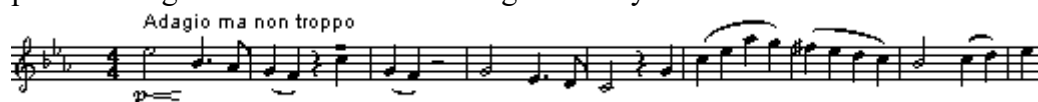
Hensel, Stråkkvartett Ess-dur

1 Adagio ma non troppo 2 Allegretto 3 Romanze 4 Allegro molto vivace
1834

När Fanny Hensel skrev sin stråkkvartett kan den ha varit en av de första av en kvinna i den genre, som under åren visats en sådan aktningsfull respekt av alla tonsättare. Inte nog med det, när den sent omsider publicerades 1988 visade den sig vara ett ypperligt verk. Alla vana stråkkvartettlyssnare som hör den för första gång måste häpna. Givetvis fick den kritik av brodern, men mycket av det som han kritiserade ser vi nu som det märkvärdiga, det framåtblickande.

I sin kvartett utnyttjar hon de två första satserna av en icke fullbordad pianosonat från 1829. Dessa kompletteras med en ny långsam sats och en final. De fyra satserna följer mönstret långsam-snabb-långsam-snabb.

Att inleda en första sats långsamt var inte helt ovanligt, däremot att behålla tempot hela satsen ut. Den har beteckningen *Adagio ma non troppo* och är tydligt inspirerad av Beethovens kvartett i samma tonart op.74, den s.k. Harpkvartetten. I denna bryts dock den långa adagioinledningen av ett mera normalt allegro. Det tema som Hensel först presenterar går i c-moll och har ett klagande uttryck:

¹ R. Larry Todd, *Fanny Hensel – The Other Mendelssohn*, Oxford, New York, 2010

Den första taktens motiv är rytmiskt identiskt med Beethovenkvartettens. Man kan lägga märke till de oerhört stämmingsförtätande avbrotten i Hensels melodilinje. Temat genomgår därefter utveckling i olika tonarter via Ass-dur, f-moll, F-dur, B-dur innan det hamnar i satsens angivna tonart, Ess-dur. Detta har föranlett Todd (se fotnot ovan) att tolka denna första del av satsen som en genomföring och den andra, avslutande delen som en återtagning. Det originella är alltså att expositionen saknas. Det var bl.a. denna löslighet i formen som broder Felix hade synpunkter på. Fanny replikerade stillsamt att hon inspirerats av Beethovens sena kvartetter, vilket onekligen hade sina poänger. Felix Mendelssohn höll nämligen själv dessa verk högt,² trots att de minst av allt följde gängse formmönster. Av meningsutbytet framgår också att Fanny tyckte att innehållet borde styra över formen, medan Felix tyckte tvärtom. Kaja Sariaho lär en gång ha sagt att hon ogillar musikstilar som bygger på negationer, alltså med regler om vad som är förbjudet. För en tonsättare borde allt vara tillåtet, menade hon, så länge det följer dennes känsla för smak och balans. Det är naturligtvis uppfattningar sådana som Hensels och Sariahos som banar nya vägar för konsten.

I en av den första delens fraser ökar temperaturen, och den ska också enligt partituret spelas *con fuoco* – eldigt:

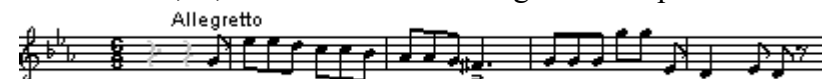

Enligt Todds formteori, borde temat som inleder satsens andra halva – återtagningen – vara huvudtemat, alltså det tema som ligger till grund för satsens inledande toner. Med sina förkortade notvärden är det mer intensivt än inledningstemat:

Det må vara hur det vill med formen och vad som är huvudtema. Satsen bjuder på utsökt musik, som länge stannar kvar i sinnet.

Sats 2 är ett scherzo i c-moll med många beröringspunkter till de scherzon som broder Felix gjort så berömda. Det var också den enda sats han odelat kunde prisa. Scherzodelen, A, innehåller flera växlingar mellan pizzicato och stråke.

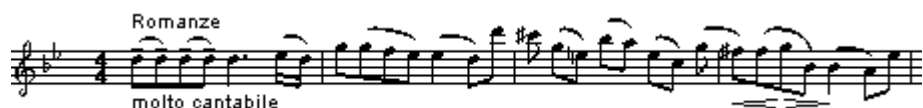
På Trions plats, B, finns ett fugato (C-dur). Det inleds i violan:

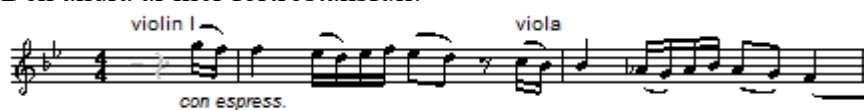
A-delen i c-moll återkommer men avslutas pianissimo i C-dur, som en liten påminnelse om Trion. Elegant!

Sats 3 är också tredelad, ABA, och borde av förtecknen att döma gå i g-moll. Men liksom i första satsen finns även här en ambivalens i tonarten. Satsen börjar med ett G⁷-ackord vilket ger en känsla av c-moll. Hela satsen slutar faktiskt i en G-dur-treklång! I A lägger man särskilt märke till två melodier. Den första är vemodigt elegisk:

² I ett brev till vännen Adolf Fredrik Lindblad 1828 frågar han om Lindblad känner till Beethovens sena kvartetter: *Jag ber dig, lär känna dem ... och tänk på mig!*

Den andra är mer förtröstansfull:

Den mycket långa B-delen domineras av större rörlighet och en allt intensivare stämning. Även här sker modulationer av en typ som var helt främmande för brodern. B-delen innehåller tydliga återblickar och bearbetningar av A-delens båda teman, vilket gör att den kan betraktas som en genomföring. Till slut får alltså vän av ordning äntligen en sats i sonatform om än med äventyrliga harmoniska utflykter.

Upprepade ackord annonserar återtagningen av A, som också börjar med G⁷-ackord, men nu i ett högre register än i inledningen. Och som sagt, hela satsen slutar i en G-durtreklång.

Först i finalen kunde de harmoniskt konservativa på 1830-talet andas ut; enligt förtecknen står satsen i Ess-dur, den börjar i denna tonart och har slutfall i dominanten. Den har dessutom en form – ett rondo – som omedelbart avslöjar sig även om det inte följer de vanligaste mönstren. Vi andra, lyckligt okunniga om Hensels modulatoriska finesser, har under de tre första satserna också tappat andan, men av helt andra skäl. När nu även vi kan andas ut beror det på att satsen upplevs som en briljant avslutning på en gripande, allvarlig kvartett, där de intrikata och framåtblickande modulationerna enbart uppfattats som ett naturligt flöde.

Todd anger rondomönstret ABACABA. Men nog är väl formen intrikatare än så? Rondotemat (refrängen), A, hörs endast 3 gånger och ingen av episoderna är den andra lik; B återkommer alltså inte i slutet. Temat i refrängen, A, spelas i violinerna med stämmorna på tersavstånd:

Det Todd kallar C är en lång och viktig mittepisode som domineras av ett triumfatoriskt tema. Detta hörs fyra gånger och etsar sig fast i sinne och minne:

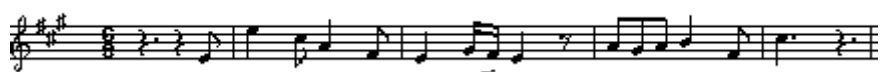

Temat interfolieras av 16-delslöpningar med samma karaktär av perpetuum mobile som rondotemat.

Efter C-episoden kommer det tredje A, som följs av en ny episod, alltså inte B, som Todd menar. Hela satsen slutar med snabba löpningar i rondotemats anda.

Daniel Fjellström, Bergeslust (recomposed)

Bergeslust var Fanny Hensels sista komposition. Den skrevs till de tre sista stroforna av en dikt av J. von Eichendorf dagen innan hon avled i en stroke 1847. Stycket ingår som nr 5 i *Fünf Lieder mit Begleitung des Pianoforte*.

Fjellström har tagit detta verk som utgångspunkt för sitt eget. Han skriver själv om stycket:

”Bergeslust (recomposed) tar avstamp i Fanny Hensels tonala värld men rör sig sedan mot det fri- och atonala genom en serie transformationer av sångens melodiska, harmoniska och rytmiska aspekter. Stycket kan ses som en tolkning av den dikt av Eichendorff som originalet bygger på.”

Bergeslust (= de tre sista stroforna ur *Durch Feld und Buchenhallen* av Joseph von Eichendorff.

O Lust, vom Berg zu schauen
weit über Wald und Strom,
hoch über sich den blauen
tiefklaren Himmelsdom!

Det är en lust att blicka ner
från berget över skog och flod,
med himmelskatedralen över sig
som tornar blå och klar.

Vom Berge Vöglein fliegen
und Wolken so geschwind.
Gedanken überfliegen
die Vögel und den Wind.

Från bergen flyger fåglarna
likt molnen utan rast.
Men tankar flyger fortare
än molns och fåglars hast.

Die Wolken ziehn hernieder,
das Vöglein senkt sich gleich,
Gedanken gehn und Lieder
fort bis ins Himmelreich.

Och molnen sjunker nedåt,
och fåglar gör så ock,
men tankarna och sångerna,
de går till himlen opp.

Felix Mendelssohn, Stråkoktett Ess-dur op. 20

1. *Allegro moderato ma con fuoco* 2. *Andante* 3. *Scherzo: Allegro leggierissimo*
4. *Presto*
1825

Det är väl tveksamt om det någonsin i musikhistorien har frambringats ett mera fulländat verk av en 16-åring. Ja, de flesta tonsättare skulle nog även i mogen ålder ha känt sig ganska nöjda med ett stycke som detta. Och trots sina förnämliga stråkkvartetter och pianotrior måste det nog sägas, att Mendelssohn själv knappast lyckades överträffa sin oktett med de senare kammarmusikverken, möjligen a-mollkvartetten undantagen.

Första satsen, *Allegro moderato, ma con fuoco*, inleds med ett härligt tema bestående av brutna treklanger, som omedelbart anslår tonen för hela verket:

Detta huvudtema kommer att behärska hela satsen. Sidogruppen, som inleds med ett lika självklart tema:

Expositionen tas i repris och blir därmed ca 8-9 minuter lång.

Strax efter starten av genomföringen finns ett mycket lågmält avsnitt. I detta uppstår sedan ett synkoperat rytmiskt mönster, som under crescendo efterhand förstärks av skalarörelser i sextondelar. Dessa tar slutligen över helt och avslutar genomföringen i ett mäktigt *fortissimo*. Före återtagningen finns en raffinerad övergång i *piano* för att markera tonikainträdet, såsom den tilldragelse den är i den wienklassiska stilen.

Andra satsen, ett *Andante* i tredelad form, börjar och slutar med följande melodi, som delas mellan tre av instrumenten:

Tonarten är c-moll. En passus man lägger märke till är följande:

Den får betydelse i fortsättningen, även i mellandelen. Denna börjar med ett tema vars inledning vandrar genom alla fyra violinerna med början i violin 4:

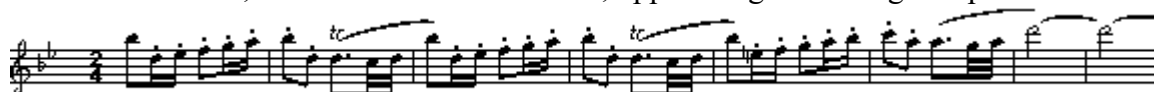

När stämningen i de scherzosatser som Mendelssohn anses ha ”uppfunnit” ska beskrivas är älvlik ett vanligt epitet. Kanske är det tonerna som dansar fram på lätta fötter som är bakgrunden, men även sagostämningen i en *Midsommarnattsdröm* till vilken Mendelssohn skrev en berömd uvertyr kan ha bidragit. Det engelska fairy, älva finns ju också i fairy tale, saga. Detta scherzo, som är Mendelssohns första av den berömda sorten, grundar sig även det på sago- eller naturstämning. Tonsättaren hade en strof från Walpurgisnacht ur Goethes *Faust* i tankarna när han skrev det. Strofen beskriver en morgon draperad i moln och dimmor vilka genom en vindfläkt plötsligt skingras. Satsen har beteckningen *Allegro leggierissimo*.

Det inledande temat är:

Sidotemat i satsen, som är skriven i sonatform, uppträder ganska tidigt i expositionen:

En elegant genomföring följer efter den repriserade expositionen. Återtagningen är långt ifrån en bokstavlig repris av expositionen. Nu dröjer det t.ex. längre innan sidotemat dyker upp. En coda i pianissimo avslutar satsen. I den spelar instrumenten unisont samma korta staccatotoner som hörts i genomföringen. Kanske ska codan symbolisera de skingrade dimmolnen.

Det är inte lätt att skriva en final som matchar den fantastiska inledningsatsen. Men Mendelssohn lyckas. Oktetten är därför ett bra exempel på hur de cykliska verken under de första 1800-taldekaderna – med Beethoven som föregångare – får sin tyngdpunkt alltmera förflyttad mot de senare satserna. Under wienklassicismens första år var det 1:a satsen som dominerade.

Finalsatsen, *Presto*, inleds med en fuga i ilsnabbt tempo. Temat börjar i cellons lägsta register och blir därför av förklarliga skäl mer lättuppfattat när det tas upp av instrumenten lite högre upp i tonregistret.

I slutet av fugan hörs långa toner, som blir betydelsefulla:

Kort efter dessa spelas ett kraftfullt tema unisont i alla stämmorna:

Tema 2 införlivas i kontrapunktiken och i slutet av satsens första tredjedel hörs i triumf följande fras med början i subdominanten. Den återkommer ytterligare en gång.

Första violinens soloskalar bildar upptakt till nästa tema som nu beledsagar fugatemat.

Plötsligt hör den observante lyssnaren välbekanta toner. Det är scherzotemat från sats 3 som nu återkommer:

Med dessa teman laborerar Mendelssohn i denna innehållsrika och skickligt sammansatta sats. Den sätter punkt för ett mästerverk av oöverträffad ungdomlig friskhet och fräschör.

Yngve Bernhardsson